

Η Καινοτομία ως παράγοντας ανάπτυξης και η δυνατότητες η Ελλάδα να εξάγει στο μέλλον προϊόντα υψηλής τεχνολογίας.

Του Κων/νου Νικολόπουλου

Το αρχικό ερώτημα έγκειται στο πως θα καταφέρει η Ελλάδα να ξεπεράσει τα ελλείμματα, να δημιουργήσει πλεονάσματα τα οποία θα οδηγήσουν σε αποπληρωμή το χρέους και ανάπτυξη. Ένα νέο μοντέλο όμως ανάπτυξης το οποίο θα μας αποτρέπει από μελλοντικές σπατάλες και θα είναι ικανό να (1) παράγει και εξάγει ανταγωνιστικά προϊόντα στις ακριβές αγορές (2) κρατήσει στο εσωτερικό της χώρας τους νέους επιστήμονες και τους εργαζόμενους με υψηλές ικανότητες (3) συμβαδίζει με τις οικονομικές και πολιτικές τάσεις στην ενωμένη Ευρώπη απ' την οποία συνήθως έρχονται οι αποφάσεις και ένα μεγάλο μέρος της χρηματοδότησης (3) αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας (στη συγκεκριμένη έρευνα το πλεονέκτημα είναι το ανθρώπινο δυναμικό και οι επιδόσεις στο τομέα της καινοτομίας τη περίοδο 1994-2004 η οποία και μελετάται).

Η ανάπτυξη εργασιών γύρω από τη δημιουργία προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και η συνεπαγόμενη εμπορική πολιτική είναι το περιεχόμενο της λεγόμενης πολιτικής για τη καινοτομία της οποίας η ανάπτυξη θα αποτρέψει σύμφωνα με την υπόθεση μελλοντικές κρίσεις. Ο λόγος που συστήνεται η έμφαση στη καινοτομία είναι επειδή ολόκληρη η Ευρώπη φαίνεται ανίκανη να ανταγωνιστεί τις αναπτυσσόμενες οικονομίες που βασίζονται στους χαμηλούς μισθούς, τη μαζική παραγωγή και τη χαμηλή φορολογία. Είναι δεδομένο πως οι Ευρωπαϊκές οικονομίες δεν μπορούν να στραφούν στους χαμηλούς μισθούς γιατί θα χάσουν το καλύτερο κομμάτι του ανθρώπινου δυναμικού τους, ούτε στη χαμηλή φορολογία γιατί αυτό θα σημάνει το τέλος του κοινωνικού κράτους. Το όραμα για τη "κοινωνία της γνώσης" διαδίδεται ως το κλειδί για την επάνοδο στην ανταγωνιστικότητα. Πέρα όμως από την επικρατούσα αφήγηση, υπάρχει και η κλασική οικονομική θεωρία η οποία αναφέρει ξεκάθαρα τη τεχνολογία ως παράγοντα μετατόπισης της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων προς τα δεξιά, αλλά και η εκτενής βιβλιογραφία σχετικά με τη καινοτομία ως παράγοντα εξόδου από τη διεθνή οικονομική κρίση του '30 με πρωτοπόρο τον Γιόσεφ Σουμπέτερ και μετά τη πετρελαϊκή κρίση του '70.

Παρά την αξιοσημείωτη πρόοδο που έχουν επιτύχει στο τομέα αυτό η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, και η Ολλανδία, η μελέτη θέτει ως παράδειγμα για την Ελλάδα τη περίπτωση της Σουηδίας. Κυρίως για 2 λόγους. (1) Γιατί στη παγκόσμια κατάταξη στο δείκτη πολιτικών καινοτομίας για την ανάπτυξη έρχεται πρώτη, μια χώρα με έκταση και πληθυσμό σαν της Ελλάδας και (2) διότι κατά τις αρχές της δεκαετίας του '90 αντιμετώπισε μια διπλή κρίση στο χρέος (το 1994 ξεπέρασε το 15% του ΑΕΠ) και στο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών η οποία προκλήθηκε από μια φούσκα στην αγορά των ακινήτων και βύθισε την οικονομία στην ύφεση, κλόνησε την ανταγωνιστικότητα, οδήγησε εξαιρετικούς επιστήμονες σε άλλες χώρες για αναζήτηση εργασίας και απείλησε να αποδιοργανώσει τη κοινωνική συνοχή και το κλίμα συναίνεσης που επικρατούσε στη χώρα για πάνω από 60 χρόνια. Τα παραδείγματα από την

αντιμετώπιση της κρίσης είναι πολύτιμα και για την Ελλάδα αλλά αφορούν περισσότερο τη χρηματοπιστωτική ανάλυση.

Υπό σοβαρή έρευνα τέθηκε και το ερώτημα αν η Ελλάδα μπορεί να ελπίζει ότι θα αποφύγει τη χρεοκοπία. Τα ποσοστά της κατάφασης αυξάνουν με δεδομένη την ισχύ του ευρώ ως κοινού νομίσματος, την παγκόσμια πρωτιά της ευρωζώνης στις εξαγωγές και την επιτυχία του προγράμματος εσωτερικής υποτίμησης σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η Ελληνική οικονομία έχει φτάσει σε σημείο ελάχιστης αποδοτικότητας λόγω της απουσίας διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες θα της επέτρεπαν να συμβαδίσει με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές. Παράλληλα οφείλει να ακολουθήσει ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης το οποίο θα αποδώσει στο μέλλον μόνο αν γίνει η κατάλληλη προετοιμασία την τρέχουσα περίοδο.

Η μελέτη εξετάζει τη πορεία των εξαγωγών σε πατέντες για φαρμακευτικά προϊόντα, στις ναυτοτεχνολογικές εφαρμογές και στις μικροηλεκτρονικές συσκευές. Κατά τη περίοδο 1994-2004 επετεύχθη σημαντική πρόοδος και στην έρευνα για τα σχετικά προϊόντα αλλά και στις πωλήσεις. Μπορεί η Ελλάδα (βλ. ελληνική οικονομία) να ήταν από τις τελευταίες στους Ευρωπαϊκούς δείκτες για τις εξαγωγές στα τεχνολογικά προϊόντα, πράγμα που εν μέρει δικαιολογείται από τη πολύ περιορισμένη βιομηχανική παράδοση αλλά αυτό δεν την εμπόδισε να διεισδύσει στις αγορές της ΝΑ Ευρώπης και των χωρών πέριξ του Εύξεινου Πόντου και δημιουργήσει αξιοσημείωτη κερδοφορία.

Η μέθοδος, η ιεράρχηση των στόχων για τη καινοτομία και ο καθορισμός τους είχαν καταγραφεί σε γενικές γραμμές και ανακηρυχθεί από τη Στρατηγική της Λισαβόνας, η οποία, και από τα πιο επίσημα χείλη έχει αποτύχει. Έτσι ένα νέο φιλόδοξο μεν πιο αυστηρό και πιο αναλυτικό δε σχέδιο, έχει μπει σε εφαρμογή υπό το τίτλο "Ευρώπη 2020" και οι στόχοι του και οι πολιτικές του αναλύονται εκτενώς.

Εύλογο είναι το ερώτημα πως σε καιρούς λιτότητας μπορούν να γίνουν επενδύσεις σε τομείς υψηλών απαιτήσεων όπως ο υπό εξέταση. Ο ΟΟΣΑ απαντά με συστάσεις για περαιτέρω περικοπές στις αντιπαραγωγικές δημόσιες δαπάνες και δημιουργία κονδυλίων για τη παιδεία και την έρευνα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπερθεματίζει αυξάνοντας τα κονδύλια για την έρευνα και τη καινοτομία και συστήνει στις ελληνικές επιχειρήσεις να ακολουθήσουν το παράδειγμα του δημοσίου τομέα και να επενδύσουν στα τεχνολογικά προϊόντα.

Τα δείγματα από την Ελληνική οικονομία είναι ενθαρρυντικά αφού από τις αρχές του 2009 και μετά προχωρά όλο και πιο γοργά στην επίτευξη των σχετικών στόχων. Γίνεται επίσης μια καταγραφή όλων των φορέων που επικεντρώνουν τις εργασίες τους στη καινοτομία και παράθεση στατιστικών στοιχείων για τους κύκλους εργασιών τους και τις αποδόσεις τους. Επίσης τα συμπεράσματα για την εξέλιξη της μεγέθυνσης του κλάδου βασίζονται σε στατιστικά υποδείγματα που προσμετρούν τις πωλήσεις (ναυτοτεχνολογιών, φαρμακευτικών πατεντών, μικροηλεκτρονικών συσκευών), τη πάροδο των χρόνων, το αρχικό κεφάλαιο, τη γεωγραφική θέση, των αριθμό των εργαζομένων και την εξέλιξη των οικονομιών της

περιφέρειας. Γίνεται επίσης παράθεση απόψεων εμπειρογνομόνων και αντιπαραβολή των ευρημάτων της εγχώριας βιβλιογραφίας με τη διεθνή.

Οι προτάσεις πολιτικής που συνοδεύουν εν τέλει τη περίπτωση της Ελλάδας, ορίζουν πως:

- (1) Για την αντιμετώπιση του περιορισμένου αντίκτυπο της καινοτομίας στην οικονομία και την απασχόληση, θα προτείνεται η δημόσια προώθηση των επιτυχιών στον τομέα της καινοτομίας.
- (2) Για να αυξηθεί η επίδραση των προγραμμάτων καινοτομίας και, ταυτόχρονα, προκειμένου να καταπολεμηθεί η γραφειοκρατία νέοι μηχανισμοί θα πρέπει να σχεδιαστούν. Οι μηχανισμοί αυτοί μπορεί να είναι είτε δημόσιες υπηρεσίες, είτε κοινοπραξίες του δημόσιου με την ιδιωτική πρωτοβουλία.
- (3) Για να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον για τη δημιουργία γνώσης και στρατηγικών για την καινοτομία, όλα τα διαθέσιμα ανθρώπινο δυναμικό θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ακόμα και αν απαιτεί υψηλές αμοιβές. Η πρωτοποριακή γνώση απαιτεί υψηλές αποδόσεις. Χρειάζονται όργανα που να εστιάζουν αυστηρά στη διαχείριση της καινοτομίας, ακόμη και αν αυτό σημαίνει τον τερματισμό των παλαιών και μη παραγωγικών.
- (3) Για την αναβάθμιση της ποιότητας στην εκπαίδευση, το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας θα πρέπει να διασφαλίζει ότι οι δημόσιοι φορείς θα λογοδοτούν στην κοινωνία και θα λειτουργούν υπό συνεχή αξιολόγηση της ποιότητας, όπως έχει συμφωνηθεί στη διαδικασία της Μπολόνια. Η χρηματοδότηση για την έρευνα και την ανάπτυξη είναι ένας σημαντικός παράγοντας και το βασικό κίνητρο για να επιτύχει είναι ο καθορισμός υψηλού επιπέδου της έρευνας. Δημόσιοι οργανισμοί με υψηλά επίπεδα κέρδους θα πρέπει να χρηματοδοτούν ερευνητικά ιδρύματα. (ενδεικτικά αναφέρεται πως το 15% των κερδών του αντίστοιχου ΟΠΑΠ στο Ισραήλ κρατείται για τη χρηματοδότηση της έρευνας στη καινοτομία) Η Συνεργατική καινοτομία (δημιουργία συστάδων) θα πρέπει να ενθαρρύνεται μεταξύ δημόσιας έρευνας και του ιδιωτικού τομέα.

Επειδή όμως όλα αυτά φαίνονται περιορισμένα στον ερευνητή σε σχέση με το μέγεθος της κρίσης που αντιμετωπίζει η χώρα, σαν κατακλείδα πρόταση πολιτικής συστήνεται η δημιουργία "θεματικών περιοχών" ανά την Ελλάδα, ουσιαστικά γύρω από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα που πρωτοπορούν στην έρευνα για τη καινοτομία (Ηράκλειο, Πάτρα, Βόλος, Ιωάννινα) κατά το πρότυπο των "charter cities" του Paul Romer. Στις περιοχές αυτές η νομοθεσία και δη το δημόσιο δίκαιο που αφορά τη φορολογία, το περιβάλλον και τις πράξεις της διοίκησης προσαρμόζεται στις ανάγκες υπό ανάπτυξη βιομηχανίας (ουσιαστικά αυτές είναι οι νέες βιομηχανικές ζώνες) δεσμεύοντας ένα κομμάτι των κερδών για περεταίρω χρηματοδότηση αναπτυξιακών πρωτοβουλιών από τις τοπικές κοινωνίες. Αυτή η αλλαγή θα έχει νόημα και θα είναι βιώσιμη εάν σχεδιαστεί σε βάθος χρόνου και με συνέπεια στις αρχικές συμφωνίες ώστε ο επενδυτής αλλά και ο επιστήμονας που θα αφοσιωθεί να λειτουργεί με μια σοβαρή προοπτική.